

YENİ ZELANDA'DA MEYDANA GELEN TERÖR EYLEMİNİN ULUSLARARASI MEDYADA SUNULUŞ BİÇİMLERİ ÜZERİNE ELEŞTİREL SÖYLEM ANALİZİ

Mehmet Emin SATIR*

Öz

Toplumsal hayatta meydana gelen olayları, kamuoyuna duyurmak ve bilgi akışını sağlamak amacıyla faaliyet gösteren medya kuruluşları, haber olgusunun en önemli aktarıcıları konumundadırlar. Bir ürün olarak haber, haber ajansları ve diğer medya kuruluşları tarafından üretilerek, hedef kitle ile paylaşılır. Bu çerçevede üretilen ya da inşa edilen bir şey olarak haber, ideolojiden bağımsız olarak değerlendirilemez. Dolayısıyla haberlerin içerikleri, sunuluş biçimleri ve taşıdığı anlam, belirli iktidar yapılanmalarının ideolojilerini taşımakta ve aktarmaktadırlar. Bu bağlamda medya, iktidar ve ideoloji arasında önemli bir ilişki bulunmaktadır. Medya içerikleri olarak haberlerin taşıdığı oldukları ideolojiler, kapalı bir şekilde varlık göstermektedir. Dolayısıyla haberlerin ideolojik olarak çözümlenmesi, medya, iktidar ve ideoloji arasındaki ilişkiyi göstermek arasından oldukça işlevseldir. Bu bağlamda yapılmış olan bu çalışmada, 15 Mart 2019 tarihinde Yeni Zelanda'da meydana gelen terör saldırısını aktaran haberleri incelenmiştir. Çalışma, *Reuters*, *Anadolu Ajansı*, *Sputnik*, *CNN International* ve *El Cezire* haber ajansları ile sınırlandırılmıştır. Çalışma sınırlılığında yer alan ajansların olayın gerçekleştiği gün ve sonraki iki günde olaya ilişkin olarak vermiş olduğu haberler, haber, ideoloji ve iktidar arasındaki ilişkiyi ortaya çıkartmak amacıyla eleştirel söylem analizi yöntemiyle incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yeni Zelanda Saldırısı, Haber, İdeoloji, Eleştirel Söylem Analizi, Haber Ajansları

CRITICAL DISCOURSE ANALYSIS ON THE NEW ZELAND TERRORIST ATTACK'S NEWS WHICH GIVEN INTERNATIONAL MEDIA

ABSTRACT

Media organizations operating in order to inform the public about the events occurring in social life and to ensure the flow of information are the most important transmitters of the news phenomenon. As a product, news is produced by news agencies and other media organizations and shared with the target audience. As news produced or constructed within this framework, news cannot be considered independent of ideology. Therefore, the contents, the forms of presentation and the meaning they convey carry the ideologies of certain power structures and convey them. In this context, there is a significant relationship between media, power and ideology. The ideologies they convey as the media contents have an obscure presence. The ideological analysis of the news is therefore highly functional from the point of view of the relationship between media, power and ideology. In this study, the news about the terrorist attack in New Zealand on 15 March 2019 was examined. The study is limited to Reuters, Anadolu Agency, Sputnik, CNN International and Al Jazeera news agencies. On the day of the incident and on the next two day, the news of the agencies involved in the study limitation were

* Arş. Gör., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Bölümü, mehmeteminsatir@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5353-8742.

Makale Geliş Tarihi: 18.01.2020

Makale Kabul Tarihi: 25.03.2020.

examined with the method of critical discourse analysis in order to reveal the relationship between news, ideology and power.

Keywords: New Zeland Attack, New, Ideology, Critical Discourse Analysis, News Agency

GİRİŞ

Sosyal bir varlık olarak insan, çevresinde meydana gelen olayları öğrenmek için insanlık tarihinin her döneminde çeşitli iletişim sistemleri geliştirmiştir. Dolayısıyla insan ve toplumsal yaşam arasındaki ilişkide iletişim olgusu önemli bir noktaya işaret etmektedir. En ilkel toplumlardan; günümüzün modern toplumlarına kadar her toplumsal yapı, kendi haberleşme ağını oluşturmuş ve yaşamını bu doğrultuda şekillendirmiştir. Bu çerçevede iletişim ağları ve toplumsal yaşam arasında bir ilişkinin bulunduğu söz edilebilir. Haber olgusu da, bu ilişkinin sonucunda ortaya çıkmıştır. İnsanlar gerek kendi toplumsal yapıları gerekse de diğer toplumlarda meydana gelen olayları öğrenmek ve bilgi edinmek için haber olgusuna ihtiyaç duymuşlardır ve gazetecilik pratikleri de bu ihtiyaçlar doğrultusunda ortaya çıkmıştır. Bu noktada gazetecilik ve medya yapılanmalarının bir ürünü olarak haber, en temel anlamıyla meydana gelen olayların sunulması, aktarılması olarak değerlendirilebilir. Medya organizasyonlarının modernleşmeyle birlikte profesyonelleşmesi, habere olan arzı arttırmıştır. Bu çerçevede haber ve toplumsal yaşam arasındaki ilişki daha belirgin bir hale gelmiştir.

Medya organizasyonlarının bir ürünü olarak haber, esasen oldukça tartışmalı bir olgudur. Medyaya yönelik temelde mevcut olan iki yaklaşım, haberi ve medyayı farklı bağlamlarda ele almaktadırlar. Örneğin liberal medya kuramına göre medya, dördüncü güç, ve kamuoyunun çıkarlarını koruyan bekçi köpeği olarak nitelendirilirken; eleştirel medya kuramcıları medyayı ideolojik bir aygıt olarak görmekte ve hakim hegemonyanın yeniden üretilmesinde etkili bir enstrüman olarak nitelendirmektedirler. Bu çerçevede medya, iktidar ve ideoloji arasında karmaşık bir ilişki olduğunun belirtilmesi gerekmektedir. Yapılmış olan bu çalışmada da ilk olarak medya, iktidar ve ideoloji arasındaki ilişki tartışılarak, sonraki aşamada haber ve ideoloji arasındaki ilişki değerlendirilmiştir. Haber ve ideoloji arasındaki ilişkinin görünürlüğünü ortaya çıkartmak adına bu çalışmada 18 Mart 2019 tarihinde Yeni Zelanda’da meydana gelen terör saldırısına ilişkin çıkan haberler ele alınarak, bu çerçevede tartışılmıştır. Çalışma, 18,19 ve 20 Mart tarihinde Anadolu Ajansı, Reuters, El Cezire, CNN International ve Sputnik haber ajansı ile sınırlandırılmış olup, belirlenen tarihlerde yer alan haberler, Teun van Dijk’in sistematize etmiş olduğu eleştirel söylem analizi yöntemine göre analiz edilmiştir. Bu noktadan hareketle çalışmanın amacı medya, iktidar ve ideoloji arasındaki ilişkiyi Yeni Zelanda’da meydana gelen terör eylemine yönelik çıkan haberler özelinde belirginleştirmektir.

1. MEDYA, İKTİDAR VE İDEOLOJİ SARMALI

Medya olgusuna dair temelde iki farklı yaklaşımın olduğu ileri sürülebilir. Liberal medya anlayışına göre medya, “dördüncü güç”, “bekçi köpeği” gibi tanımlamalarla adlandırılarak, halkın ve kamuoyunun gözcüsü olarak nitelendirilmektedir (Güngör, 2013: 340; Keane, 2010). Liberal düşüncenin medyaya dair kamu gözcülüğü yaklaşımı, medyanın temel demokratik rolünü altı çizerek, medyanın nihai amacının kamuoyunun çıkarlarını savunmak olduğunun altını çizmektedir (Kaya, 2016: 97). Ayrıca temelde liberal bir ekonomi anlayışından beslenen liberal medya görüşü, medyanın bu temel işlevini yerine getirebilmesinin önkoşulu olarak, serbest pazar ekonomisinin var olması gerektiğini savunur (Curran, 2014: 138). Bu bağlamda ele alındığında medyaya dair liberal yaklaşımının temelde serbest pazar ekonomisi içerisinde varlık gösterebileceği ve yükümlülüklerini ancak bu koşullar altında yerine getirebileceği ileri sürülmektedir. Medyaya dair bir diğer yaklaşım ise Marksist düşünce geleneğinden beslenen eleştirel yaklaşımdır. Bu yaklaşım göre ise medya, kamu gözcülüğü yapmak yerine, iktidarın ideolojini yayan ve hakim hegemonyayı yeniden üreten bir araçtır (Çoban, 2014: 37). Bu çerçevede Louis Althusserci bir yaklaşımın önem kazandığı görülmektedir (1994).

Louis Althusser, medyayı ideolojik bir araç olarak tanımlamakta ve egemen ideolojinin kitlelere aktarılmasında oldukça işlevsel olduğunu söylemektedir (1994). Bu bağlamda Marksist düşünce geleneği içerisinde medyaya atfedilen rol, egemen ideoloji yaymak ve hakim hegemonyayı yeniden üretmektir. Dolayısıyla medyaya dair liberal yaklaşımın aksine, eleştirel yaklaşımda medya, iktidarın bir aygıtı olarak görev yapmakta ve kamuoyunu şekillendirmektedir. Bu bağlamda da medya, iktidar ve ideoloji arasında ciddi bir ilişki bulunmaktadır. Althusser’in medyayı, ideolojik bir aygıt olarak görüp, temelde egemen ideolojiyi aktaran bir araç olarak görmesi, benzer şekilde John Thompson’un *Medya ve Modernite* isimli çalışmasında da görülmektedir. Thompson, medya ve medya endüstrilerini, sembolik iktidarın kurumları olarak nitelendirerek, Althusser’e yakın bir düşünce sistematüğini savunmaktadır (2008: 36).

Medyaya dair bu iki temel yaklaşımın temellendiği noktalara bakıldığında birisinin Adam Smith çizgisindeki liberal düşünce; diğerinin de Karl Marx çizgisindeki Marksist düşünce olduğunun belirtilmesi gerekmektedir. İktidarın medya ile ilişkisinin ideolojik bir düzlemde gerçekleştiğini vurgulamak Marksist düşünce geleneğinde önem arz etmektedir. Foucault’cu bir tabirle başkalarının eylemleri üzerinde, eylemde bulunabilme özelliğine sahip olan iktidar (2013: 73-74), Foucault’a göre bir eylemler kümesidir. Bu bağlamda iktidarın medyayı istediği doğrultuda şekillendirebilme ve medya içeriklerine müdahalede bulunarak egemen ideolojiyi işlevsel hale getirebildiğini belirtmek gerekmektedir. Bu bağlamda medya, iktidar ve ideoloji arasındaki sarmalın belirginlik kazandığı görülmektedir. Medyanın en önemli ürünlerinden birisi olan haber de bu bağlamda önemli görülmektedir. Haberler, Marksist perspektife göre, ideolojik yapıların aktarıcısı

konumundadırlar ve her haber metninde bir ideolojinin varlık gösterdiği ileri sürülebilir. Bu çerçevede haber ve ideoloji arasındaki ilişkinin derinlikli olarak incelenmesi gerekmektedir.

2. HABER VE İDEOLOJİ İLİŞKİSİ

Sosyal bir varlık olan birey, gündelik yaşamını sürdürürken, çevresinde meydana gelen olaylara ve değişikliklere ilişkin bilgi edinme ihtiyacına sahiptir. Bu bağlamda bireylerin meydana gelen olaylara ilişkin bilgi edinme ihtiyaçlarının bir sonucu olarak haber olgusu, gazetecilik literatüründe meydana gelen olay ve olayların, hikâyesi veya özeti olarak tanımlanmaktadır (Tokgöz, 1981: 51). Haberin ne olduğuna ilişkin birçok tanımlama mevcuttur. Genel olarak bir haber tanımı yapılacak olursa; haber, bir olayın raporu, gerçeğin toplumsal kurgusu ve herhangi bir konudaki yeni bilgiler olarak tanımlanabilir (Girgin, 1988: 13). Bu bağlamda yapılmış olan tanımlamalardan hareketle haber için toplumsal yaşamda meydana gelen olayların belirli bir sistematik kurallar bütünü içerisinde kamuoyuna aktarılacak üzere tasarlanan medya içeriği tanımlaması yapılabilir. Medya organizasyonlarının kamuoyuna sunmuş olduğu bir çıktı olarak haber olgusu, yukarıdaki tanımlamalarda bahsi geçtiği şekliyle “saf” ve “masum” değildir. Bu çerçevede Girgin’in vurgulamış olduğu gerçeğin toplumsal kurgusu üzerinde durmak gerekmektedir. Haberler, üretilirken gerçek, dönüşüme uğratılır ve kurgusal hale getirilir. Bu bağlamda haber üzerine çalışan bilim insanlarının birçoğu haberi inşa etme, haber yapma ve gerçekliğin sosyal inşasından bahsederek, haberin kurgusal yönüne dikkat çekmektedirler (Schudson, 2009: 21). Bu noktada haberin doğasının ve ideoloji ile arasındaki ilişkinin sorgulanması gerekmektedir.

Haber metinlerini oluşturan ve üreten kişilerin bireysel ve toplumsal pozisyonlarından ötürü habere konu olan olaylarla ilişkileri farklılaşmaktadır. Dolayısıyla haber ve ideoloji arasında organik bir bağlılık bulunmaktadır. Bu çerçevede haberi üreten kişiler olarak gazetecilerin ideolojilerinin haberin yapısını ve söylem biçimini etkilediğini belirtmek gerekmektedir (Devran, 2010: 123). Bu noktada gerek eylem-amaçlı inançlar kümesi gerekse de sistematik bir biçimde çarpıtılan iletişim olarak tanımlanan ideoloji olgusunun haber metinlerinde görünürlük kazanmaktadır (Eagleton, 1996: 18).

Dilsel yapılar içerisinde varlık gösteren haber metinlerinin en temelde göstergelerden oluştuğunu belirtmek gerekmektedir. Nihayetinde dil, bir göstergeler sistemi olarak kabul edilmektedir (Saussure, 1998: 44-46). Göstergeler sistemi olarak dilsel yapılar içerisinde üretilen haber metinleri de bu bağlamda göstergelerden oluşmaktadır. Rus dilbilimci Voloşinovcu bir mantığın doğrudan sonucu olarak da her gösterge, ideolojik bir yapıya sahiptir ve hiçbir gösterge ideolojiden bağımsız değildir (2001: 49). Bu noktadan hareketle de haberlerin de birer ideolojik yapılar olduğunu belirtmek gerekmektedir. Egemen ideolojinin aktarılması, hegemonyanın sürdürülmesi ve rızanın üretilmesi noktasında haberler,

oldukça işlevsel bir role sahiptirler. Bu bağlamda haber ve ideoloji arasında önemli bir ilişkinin bulunduğu belirtilmesi gerekmektedir. Eleştirel Söylem çalışmalarının öne çıkan isimlerinden birisi olan Teun van Dijk, bu duruma ilişkin olarak haberlerin, haber üreticilerinden bağımsız olmadığını altını çizmekte ve haberlerin mevcut sosyal ve politik durumdan etkilendiğini belirtmektedir (2009: 194). Dolayısıyla haber, ideolojik örüntülerden bağımsız olarak ele alınamayacak bir olgudur. Bu çerçevede haberlerin gerek ulusal gerekse de uluslararası arenadaki dolaşımına ilişkin olarak çeşitli düzeylerde mikro ya da makro ideolojilerin haberlerde varlık gösterdiği ileri sürülebilir.

3. SÖYLEM OLGUSU

Söylem, tıpkı ideoloji kavramında olduğu gibi oldukça geniş ve akışkan bir olgudur. Dil üzerinden işlerlik gösteren söylem, Michel Foucault'un kavramsallaştırmasında iktidar ile yakın bir ilişki içerisindedir. Foucault'a göre söylem, bir mücadele alanıdır ve söylemi üretmek aynı zamanda düşünceleri üretmek anlamına gelmektedir. Bu ekseninde Foucault, söylem alanını arzu edilen bir alan olarak görmektedir (1993: 11). Dolayısıyla söylem, iktidar ile yakın ilişkili bir kavramdır. Söylemi anlamak ve anlamlandırmak bir noktada iktidar olgusunu anlamayı gerektirmektedir. İdeolojinin yerine söylem ifadesini kullanmayı yeğleyen Foucault, ideoloji ve iktidar tartışmalarını da bu noktada farklı bir bağlama oturtmuştur. En genel hatlarıyla söylem, dilsel ya da dilsel olmayan işaret sistemleriyle kurulan toplumsal iletişim ağına gönderme yapmaktadır (Purvis ve Hunt, 1993). Bu ekseninde toplum ve söylem arasındaki ilişkinin ele alınması gerekmektedir.

Söylem, toplumsal yaşam içerisinde temelde üç farklı şekilde kendisini göstermektedir. Söylem ilk olarak kendisini, özgün bir şekilde kullanmak gibi toplumsal pratikteki eylemlerde göstermektedir. İkinci olarak, söylem kendisini temsillerde göstermektedir. Son olarak ise söylem kendisini, kimliklerin oluşturulması noktasında bir varolma biçimi olarak gösterir (Fairclough, 2003: 173-174). Bu noktada söylem, iktidar ve toplumsal yapı arasında önemli bir ilişkinin bulunduğu altının çizilmesi gerekmektedir. Söylem, toplumsal yapı ve bireylerin düşüncelerinin şekillendirilmesinde oldukça işlevsel bir olgudur. Bu noktadan hareketle söylemin iktidarın önemli bir aracının bulunduğu belirtilmesi gerekmektedir. Ernesto Laclau, söylemi, nesneliliğin inşa edildiği birincil alan tanımlamaktadır (2007: 86). Toplumsal yaşamın şekillendirildiği ve toplumsal gerçekliğin oluşturulması noktasında oldukça işlevsel olan "söylem", Laclau'nun tanımlamasından hareketle, nesnel olanın inşasında oldukça işlevseldir. Bu bağlamda söylemin, dil aracılığıyla toplumsal yaşayışı şekillendirdiğini belirtmek yerinde olacaktır.

İktidar, ideoloji ve söylem arasındaki ilişkinin sağlam zemine oturtulması, söylemi ve ideoloji anlamak noktasında oldukça işlevsel bir öneme sahiptir. Her ne kadar literatürde ideoloji ve söylem zaman zaman aynı anlamda kullanılıyor olsa da, bu tartışmalı konu henüz nihayete ermiş değildir. İdeolojinin sonu, toplumsal sonu gibi ileriye yönelik bakış açısı bir kenara bırakılacak olursa, söylem, ideolojiyi tümüyle dışarıda bırakan ya da ona indirgenebilecek bir olgu değildir. Söylem ve ideoloji benzer şekillerde işlerlik gösterebilir, ancak birbirlerinin ikamesi değildirler. Bu bağlamda ideoloji ve söylem arasındaki benzerliklerin ve farklılıkların iyi bir şekilde belirtilmesi gerekmektedir. Bu duruma yönelik olarak Ernesto Laclau, Nicos Poulantzas'ın faşist ideoloji çözümlerine yönelik şerh düşerek, faşist ideolojinin her toplumsal kesim için farklı politik söylemlere sahip olduğunu belirtmektedir (Laclau, 1985: 101). Laclau'nun yapmış olduğu bu çözümlerden hareketle, söylemin yeknesak bir yapıya sahip olmadığını belirtmek gerekmektedir. Bu noktada ideoloji ve söylem arasındaki farklılığa ilişkin olarak, söylemin mesajın söylediği şey; ideolojinin ise söylenebilecek olanı belirleyen kodlamalar bütünü olduğu ileri sürülebilir (Sancar, 1997: 110).

4. METODOLOJİ

4.1. Amaç

Yapılmış olan bu çalışmanın amacı, ideoloji ve söylem ekseninde haber olgusunu ele almaktır. Ayrıca çalışmada 18 Mart 2019 tarihinde Yeni Zelanda'da meydana gelen terör saldırısına yönelik haberlerin çeşitli uluslararası medya kuruluşları tarafından sunulma biçimlerinden hareketle haber, ideoloji ve söylem arasındaki ilişkinin ortaya çıkartılması amaçlanmıştır.

4.2. Sınırlılıklar

Çalışma, Yeni Zelanda'da meydana gelen terör saldırısına ilişkin 15,16 ve 17 Mart 2019 tarihlerinde uluslararası medya kuruluşları tarafından aktarılan haberler ile sınırlandırılmıştır. Çalışma, 18, 19 ve 20 Mart 2019 tarihlerinde Anadolu Ajansı, Reuters Haber Ajansı, CNN International, El Cezire ve Sputnik Haber Ajansı'nda verilen haberler sınırlılığında gerçekleştirilmiştir.

4.3. Örneklem

Çalışmada, yargısal örneklem tekniği kullanılmış olup, Anadolu Ajansı, Reuters Haber Ajansı, CNN International, El Cezire ve Sputnik Haber Ajansı'ları tarafından Yeni Zelanda'da meydana gelen terör saldırısına ilişkin olarak verilen haberler içerisinden birer tane seçilmiş ve çalışma bu örnek haberler üzerinden gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya konu olan olaya yönelik çok sayıda haberin yer alması ve haberlerinin tümünün incelenmesinin güçlüğü nedeniyle yargısal örnekleme tekniğine başvurulmuştur.

4.4. Yöntem

Çalışmada nitel bir araştırma yöntemi olan eleştirel söylem analizi kullanılmıştır. Eleştirel söylem analizi, kullanılan dildeki örtük ve yan anlamların belirli bir sistematik dahilinde incelendiği bir yöntemdir. Yöntemin geliştirilmesi noktasında oldukça önemli katkıları bulunan Teun van Dijk, eleştirel söylem analizi yöntemini, güç, hegemonya, ırk ve sınıf ayrımcılığı, ideolojik bakış açısı ve çıkarların inşa edildiği bir alan olarak kurulan söylemin çözümlendiği bir yöntem olarak tanımlamaktadır (2003: 355). Dijk, özellikle haber metinleri üzerine yapmış olduğu çalışmalarda, metnin içerisine dahil edilen örtük anlamları, ortaya çıkartmaya çalışmakta ve ideolojik bakış açısını görünür kılmaya çalışmaktadır. Bu çerçevede eleştirel söylem analizi yönteminin amacının medya metinlerinde yer alan sözcük ve cümlelerin, bireylerin algılamaya, düşünme ve değerlendirme süreçlerinde söyleme yansıyan ideolojileri belirlemek olduğu ileri sürülebilir (İnceoğlu ve Çomak, 2009: 45). Bu bağlamda yapılmış olan bu çalışmada, 15 Mart 2019 tarihinde Yeni Zelanda'da meydana terör saldırısına ilişkin haberler, eleştirel söylem analizi yöntemiyle incelenerek, haber metinleri ve ideoloji arasındaki ilişki ortaya çıkartılmaya çalışılmıştır.

Teun van Dijk'e göre eleştirel söylem çözümlemesi temelde semantik ve sentaktik çözümleme olmak üzere iki düzlem üzerinden gerçekleştirilmektedir. Sentaktik çözümlemede, haber metinlerinde yer alan kelime ve cümlelerin gramer özellikleri değerlendirilirken; semantik çözümlemede ise haber metninde mevcut olan anlam değerlendirilmektedir. Dijk'in medya metinlerine yönelik bu çözümlemesi ise makro yapı ve mikro yapı olmak üzere iki bağlamda gerçekleştirilmektedir. Makro yapılar çözümlenirken, haberlerin başlığı, kullanılan fotoğraflar, olay, spot, haber kaynakları ve bağlam bilgisi üzerinde dururken; mikro yapılar incelenirken ise, sözcüklerin seçimi, haberin retorığı ve cümle yapılarına bakılmaktadır (Özer, 2001: 83). Bu çerçevede yapılmış olan bu çalışmada Yeni Zelanda'da meydana gelen terör saldırısına ilişkin haberler Dijk'in 'eleştirel söylem çözümlemesi' tekniğine göre analiz edilmiştir.

5. YENİ ZELANDA'DA MEYDANA GELEN TERÖR SALDIRILARINA YÖNELİK HABERLERİN ANALİZİ VE BULGULAR

5.1. Anadolu Ajansı'nın 15 Mart 2019 Tarihli Yeni Zelanda'da Meydana Gelen Cami Saldırısına Yönelik Haberi

Başlık: “ Yeni Zelanda'da iki camiye terör saldırısı: 49 kişi yaşamını yitirdi”

Spot: “ Yeni Zelanda'nın Christchurch kentindeki iki camiye, Cuma namazı sırasında silahlı terör saldırısı düzenlendi. 49 kişinin yaşamını yitirdiği terör saldırısının ardından 4 kişi yakalandı.”

5.1.1. Makro Yapı

Tematik Yapı İncelemesi

Saldırının meydana geldiği 15.03.2019 tarihinde Anadolu Ajansı'nın yapmış olduğu haberde haber başlığında Yeni Zelanda'da meydana gelen saldırı iki camiye yönelik terör saldırısı olarak nitelendirilmiştir. Ölü sayısının direkt olarak haber başlığında yer alması ve olayın İslam dini için kutsal sayılan camiye yönelik yapıldığının vurgulanması, haberin ardaan noktasında Avrupa'nın İslam karşıtlığı içeren düşünce yapısına yönelik bir göstergedir. Aynı şekilde olayın Cuma namazı sırasında gerçekleştirildiğinin haber spotunda yer alması da, Dijk'in makro yapıları göz önüne alındığında, dikkat çekmektedir. Haberin başlığı ve spotu incelendiğinde olay, direkt olarak bir terör eylemi olarak nitelendirilmiş ve bağlam, din üzerine çekilmiştir. İki camiye yönelik saldırı yapıldığının vurgulanması ve bu olayın Cuma namazı esnasında gerçekleşmiş olmasının ön plana çıkarılması, haberin "hikayeleştirilmesi" noktasında önem arz etmektedir.

Şematik Yapı İncelemesi

Haberin, şematik olarak değerlendirilmesinde ise Dijk'in ön plana çıkarttığı bazı unsurlar bulunmaktadır. Olayın sunumu, sonuçlar, bağlam, haber kaynakları ve önceki olaylar ile olayın taraflarının yorumları, "eleştirel söylem çözümlemesi" yönteminde şematik yapıyı oluşturmaktadırlar (Özer, 2011: 85). Anadolu Ajansı'nın yapmış olduğu haber özelinde şematik yapı incelemesi yapıldığında olayın, 'İslamofobi' bağlamına yerleştirildiği görülmektedir. Saldırıyı gerçekleştiren Brenton Tarrant isimli şahsın "nefret manifestosu"nun da yer aldığı haber metninde, saldırı, ayrıntılarıyla planlanmış bir terör saldırısı olarak nitelendirilmektedir. Irkçılık, İslam ve göçmen düşmanlığı bağlamında kurgulanan haber metninde, olayın sonuçları ve bağlamı, İslam karşıtlığı ile ilintilendirilerek değerlendirilmiştir. Tarrant'ın aşırı sağcı eğilimlerinin olduğunun ve bu eğilimlerinin göstergesi olarak değerlendirilebilecek birçok "göstergenin" haberde yer alması de, şematik düzlemde olayın sunumunun İslam karşıtlığı üzerinden yapıldığını göstermektedir.

Haberde başvuru kaynaklar ele alındığında ise Yeni Zelanda Başbakanı Jacinda Ardern ve Avustralya Başbakanı Scott Morrison'un saldırıya yönelik yapmış olduğu eleştiriler ön plana çıkartılmaktadır. Nitekim Yeni Zelanda Başbakanı Ardern'in de olayı bir "terör" eylemi olarak nitelendirmesi, Anadolu Ajansı'nın haberi sunuş biçimiyle örtüşmektedir. Ancak Ardern ve Morrison'un ifadelerinde saldırının direkt olarak İslam dinini ve göçmenleri hedef aldığına yönelik bir ibare bulunmamaktadır. Bu eksende, haberin İslam karşıtlığı bağlamına oturtulmasında olayın Cuma namazı esnasında camilere yönelik olması önem arz etmektedir.

5.1.2. Mikro Yapı

Sentaktik Çözümleme

Teun van Dijk'in "eleştirel söylem çözümlemesi" yönteminin bir diğer unsuru ise mikro yapıların çözümlenmesidir. Bu yapılar çözümlenirken ise ilk olarak sentaktik çözümleme yapılmaktadır. Sentatik çözümlemede cümle yapıları değerlendirilmektedir. Cümle yapıların aktif ya da pasifliği; kullanılan cümlelerin basitliği ya da karmaşıklığı sentaktik çözümleme kapsamında değerlendirilmektedir. Ayrıca sözcük seçimlerinin de sentaktik çözümleme içerisinde önemli olduğunu belirtmek gerekmektedir.

Anadolu Ajansı'nın yapmış olduğu haberde cümle yapılarının genelde aktif olduğu dikkat çekmektedir. Saldırısı gerçekleştiren kişinin kendi söylemlerinin ön plana çıkartıldığı haberde, aktif cümle yapılarının ön planda olduğu gözlemlenmektedir. Tarrant'ın Avrupa'da yaşayan Türkleri "etnik düşman" olarak tanımladığının altının çizildiği haber metninde, Tarrant, Ardern ve Morrison'un ifadelerinin direkt olarak aktif bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Kullanılan cümle yapılarının genelde aktif olması ile olayın failinin biliniyor olması arasında bir ilişki bulunmaktadır.

5.2. Reuters Haber Ajansının 15 Mart 2019 Tarihli Yeni Zelanda'da Meydana Gelen Cami Saldırısına Yönelik Haberi

Başlık: "Cami Saldırısı Yeni Zelanda'nın Güvenlik ve Hoşgörü Konusundaki İtibarını Aşındırıyor" (Mosque Shooting Erodes New Zealand Reputation for Safety, Tolerance)

Spot: Cuma namazı esnasında Yeni Zelanda'daki iki camide meydana gelen ölümcül kitle saldırısı, düşük silah şiddeti ve hoşgörü konusundaki itibarı ile bilinen Güney Pasifik ülkesinin sakinlerini dehşete düşürdü.

5.2.1. Makro Yapı

Tematik Yapı İncelemesi

15 Mart 2019 tarihinde Yeni Zelanda'da meydana gelen saldırıya yönelik Reuters haber ajansının yapmış olduğu haber, tematik olarak incelendiğinde haber başlığında ve spotunda olaya yönelik herhangi bir terör saldırısı ibaresi yer almamaktadır. Anadolu Ajansı'nın yapmış olduğu haberde direkt olarak terör olayı olarak nitelendirilen saldırı, Reuters'ın yapmış olduğu haberde ölümcül kitlesel bir eylem olarak nitelendirilmektedir. Özellikle Yeni Zelanda'nın güvenlik ve hoşgörü konusundaki itibarının ön plana çıkartıldığı haber başlığı ve spotta, olayın kurbanlarına yönelik herhangi bir bilgi verilmemektedir. Olayın Cuma namazı esnasında iki camiye yönelik olarak gerçekleştirildiğinin öne çıkartıldığı haber spotunda dehşete düşen grup olarak Yeni Zelanda sakinleri nitelendirilmiştir.

İlgili haberin ne başlığında ne de spot kısmında olaya yönelik herhangi bir terör ifadesi kullanılmamış, olay kitlesel bir saldırı olarak nitelendirilmiştir. Ayrıca haber başlığında ve spotunda sıklıkla Yeni Zelanda'nın hoşgörü ve güvenlik konusundaki itibarının zedelendiği vurgusu yapılmaktadır.

Şematik Yapı İncelemesi

Reuters Haber Ajansı'nın yapmış olduğu haber, şematik yapı incelemesine tabi tutulduğunda ise olayın sunumunun silahlı saldırı olarak nitelendirildiği görülmektedir. İslam dinine ya da Müslümanlığa yönelik herhangi bir saldırı olarak üzerinde durulmayan haber metninde Başbakan Ardern'in ifadelerine yer verilmiş ve Ardern'in terör ifadesi tırnak içerisinde sunulmuştur. Haberin bağlamının ise genellikle Yeni Zelanda'nın hoşgörü ve güvenlik konusundaki itibarı üzerinden kurgulandığı dikkat çekmektedir. Terörist yerine silahlı kişi (gunman) olarak tabir edilen Tarrant'ın yayımlamış olduğu manifestosunu ise henüz doğrulamadığını ifade eden Reuters, olayı geçmişte meydana gelen diğer silahlı eylemlerle birlikte (ardalan bilgisi) değerlendirmektedir. Metinde 1990 yılında meydana gelen ve 13 kişinin öldürüldüğü Aramoana saldırısı ile birlikte ele alınmaktadır.

Yeni Zelanda'da yaşayan Müslüman nüfusun ve diğer göçmenlerin sayılarına yer verilen haber metninde bağlam, Yeni Zelanda'daki bireysel silahlanma sayısı ve geçmişte yaşanmış diğer münferit silahlı saldırılar ekseninde kurulmaktadır. Haber metninde olaya yönelik dini vurgular göz ardı edilerek, olay seküler bir zeminde sunulmaktadır.

5.2.2. Mikro Yapı

Sentaktik Çözümleme

Haber dili, kullanılan cümleler ve sözcüklerin incelendiği sentaktik çözümlemede ise haber metnin dilsel özellikleri ve ideolojik vurguları ön plana çıkartılmaya çalışılmaktadır. Reuters'ın yapmış olduğu haberde hiçbir şekilde terör ve terörist ifadelerine rastlanılmamaktadır. Olay, silahlı saldırı olarak aktarılmakta ve edilgen cümleler ön plana çıkartılmaktadır. Olayın sempati ve inanç eksikliğinden meydana gelmiş olabileceğinin ileri sürüldüğü haber metni içerisinde yer almaktadır. Yeni Zelanda'nın geçmiş dönemlerden bu yana birkaç kitlesel silahlı saldırıyla karşılaştığının vurgulandığı haber metninde, meydana gelen olaya yönelik bir "sıradanlaştırma" kastı bulunmaktadır. Seçilen sözcükler ve cümle yapıları da bu durumu doğrulamaktadır. Meydana gelen saldırı sonucunda Yeni Zelanda'nın güvenlik ve hoşgörü ikliminin zarar gördüğünün ön plana çıkartılmaya çalışıldığı haberde, meydana gelen olay, sıradanlaştırılarak sunulmaktadır.

5.3. CNN International'ın 15 Mart 2019 Tarihli Yeni Zelanda'da Meydana Gelen Cami Saldırısına Yönelik Haberi

Başlık: “ Yeni Zelanda, Christchurch'te İki Camiye Yapılan Silahlı Saldırıda 49 Kişi öldü”

Spot: “Cuma Günü Yeni Zelanda'nın Christchurch kentindeki iki camide meydana gelen planlı ve eşi benzeri görülmemiş vahşet sonucunda barışçıl yönleriyle bilinen ulus şok olurken, az 49 kişi hayatını kaybetti ve 20 kişi ise ağır yaralandı.”

5.3.1. Makro Yapı

Tematik Yapı İncelemesi

15 Mart 2019 tarihinde Yeni Zelanda'da meydana gelen saldırıya yönelik haberin CNN International tarafından verilmiş biçimi, tematik olarak incelendiğinde haber başlığı, spotu ve fotoğrafındaki vurgular dikkat çekmektedir. CNN, vuku bulan olayı bir silahlı saldırı olarak görmekte ve terör ya da terörist ifadesini kullanmamaktadır. Reuters haber ajansı ile benzer bir şekilde haberi sunan CNN de Yeni Zelanda halkının barışçıl özellikleriyle anıldığını ön plana çıkartmakta ve bu olay karşısında Yeni Zelanda halkının şok olduğunu belirtmektedir. Genelde Yeni Zelanda halkının fotoğraflarının kullanıldığı haberde, olay vahşi bir saldırı olarak nitelendirilmekte ancak İslam dini ve azınlık düşmanlığı yönünde herhangi bir ibare kullanılmamaktadır.

Şematik Yapı İncelemesi

CNN International'ın saldırıya yönelik yapmış olduğu haber, şematik olarak incelendiğinde ise olayın sunuluş biçimi, bağlamı, aralan bilgisi ve sonuçları dikkat çekmektedir. Haber içeriğinde “katliam” (massacre) olarak nitelendirilen saldırı, Cuma saatinde camilerin ibadet edenlerle dolu olduğu bir saatte meydana geldiğini vurgulamaktadır. Ayrıca katliamın sosyal medyadan canlı olarak yayınlandığını ve manifestonun da saldırı öncesinde ortaya çıktığını belirten CNN, haber içerisinde Başbakan Ardern'in yorumlarına yer vermiştir. Australia Başbakanı Morrison'un da ifadelerinin yer aldığı haber metninde ilgili başbakanın ifadeleri içerisinden “aşırı sağcı” ve “terörizm” ifadeleri, tırnak içerisinde verilmektedir. Bu durum da göstermektedir ki CNN, olayı bir terör eylemi olarak görmekten imtina etmektedir.

Saldırıyı gerçekleştiren kişiyi “silahlı adam” olarak tanımlayan CNN, Yeni Zelanda polisinin aktif olarak çalıştığını ve suçlulara gereken cezanın verileceğinin altını çizmektedir. Bu noktada haberin genel bir bağlamdan ve Avrupa'da yükselen ırkçılık ve popülizm dışında değerlendirildiğini belirtmek gerekmektedir. Haber metninde bağlam ve sonuç kısmı değerlendirildiğinde, bağlamın oldukça belirsiz ve

sonuçların ise bir noktada Yeni Zelanda'nın barışçıl özelliklerine zarar verecek mahiyette olduğunun belirtilmesi, CNN International'ın vermiş olduğu haberin ideolojik yapısına yönelik önemli göstergeler sunmaktadır.

5.3.2. Mikro Yapı

Sentaktik Çözümleme

CNN International'ın kullanmış olduğu haber dili, cümle yapıları, sözcük seçimleri ve vurgularına dikkat edildiğinde olay, bağlamından ayrı bir münferit silahlı saldırı olarak değerlendirilmektedir. Benzer bir olayın tersten okuması yapıldığında benzer saldırıların farklı dini yapıların kutsal mekanlarına yönelik yapıldığında CNN International'ın yaklaşımı oldukça sorunlu bir hale bürünmektedir. Haber içerisinde terör, terörist, terör eylemi yahut da aşırı sağa ilişkin herhangi bir vurgu bulunmamaktadır. Ayrıca saldırıya tepkiler noktasında ABD Başkanı Donald Trump'un atmış olduğu tweeti yayımlayan CNN'in haber metninde Trump'un kullanmış olduğu "senselessly" yani anlamsızca ibaresi dikkat çekmektedir. Meydana gelen saldırıyı bağlamının dışında farklı bir bağlama oturtmak noktasında önem arz eden "anlamsızca" ibaresi, CNN International'ın meydana gelen saldırıyı ele alma biçimine yönelik önemli bir gösterge olarak kabul edilebilir.

5.4. El Cezire Haber Ajansının 15 Mart 2019 Tarihli Yeni Zelanda'da Meydana Gelen Cami Saldırısına Yönelik Haberi

Başlık: "Yeni Zelanda Başbakanı: Düzinelerce insan camilere yönelik terör saldırısında yaşamını yitirdi." (New Zealand PM: Dozens Killed in 'terrorist' attack on mosques)

Spot: "Christchurch kentinde ülkenin bu zamana kadarki meydana gelen en kötü saldırısında Cuma namazı vaktinde 2 camide en az 49 kişi yaşamını yitirdi."

5.4.1. Makro Yapı

Tematik Yapı İncelemesi

Yeni Zelanda'da meydana gelen saldırıya Yönelik El-Cezire Haber Ajansı'nın yapmış olduğu haber, tematik düzlemde incelendiğinde başlıkta Yeni Zelanda Başbakanı Ardern'in ifadelerinin yer aldığı görülmektedir. Ardern'in kullanmış olduğu terör saldırısı ifadesi, El Cezire tarafından tırnak içerisinde verilmektedir. Bu biçim de El Cezire ajansının olayı terör saldırısı olarak görmediğinin yahut da görmekten imtina ettiğinin bir göstergesidir. Ayrıca haber spotunda yer alan Yeni Zelanda'nın şimdiye kadar karşılaşmış olduğu en kötü saldırı olarak yorumlanması da, bağlamı Yeni Zelanda üzerinden kurma çabasının bir göstergesidir. Haberde fotoğraf olarak Yeni Zelanda polislerinin sıkça kullanılması ve Yeni Zelanda

Başbakanı'nın konuşmasının yer aldığı videonun bulunması da, haberin Yeni Zelanda perspektifinden kurgulandığının bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Şematik Yapı İncelemesi

Haber metninin geneline bakıldığında eylemi gerçekleştiren Tarrant, silahlı adam olarak nitelendirilmekte ve açmış olduğu gelişigüzel ateş sonucunda en az 49 Müslümanı öldürdüğü belirtilmektedir. Bu noktada El-Cezire, Reuters ve CNN International'dan farklılaşarak önemleri "Müslüman" olarak nitelendirmektedir. Kadınların ve çocukların da öldürüldüğü saldırıyı, Yeni Zelanda tarihinin en kötü saldırısı olarak nitelendiren El-Cezire, Reuters'ın yapmış olduğu üzere 1990 yılında meydana gelen saldırıyı da hatırlatmaktadır. Yeni Zelanda'da yaşayan Müslüman nüfusun %1 olarak saptandığı bilgisini paylaşan El-Cezire, olaya tanıklık eden kişilerin de yorumlarına haberde yer vermektedir. Tanıkların terör, terörist ve terör eylemi gibi ifadelerini tırnak içerisinde vermeyi tercih eden El-Cezire, Yeni Zelanda muhabirinin "Yeni Zelanda" daha önce böyle bir terör saldırısı ile karşılaşmadı ifadesine de haber metninde yer vermektedir. Bu noktadan hareketle haberin bağlamının azınlık nüfusa yönelik aşırı bir eylem olmaktan ziyade Yeni Zelanda'nın alışkın olmadığı bir saldırı olarak görülmesi, El-Cezire'nin haber bağlamını hangi düzlemde kurmaya çalıştığını göstermektedir.

Haberin sunuluş biçimi ve haber metni geneline bakıldığında Avrupa'da son dönemlerde meydana gelen cami saldırılarına yönelik herhangi bir gönderme bulunmamaktadır. Benzerlerinin Almanya'da, İngiltere'de ve daha birçok Avrupa ülkesinde yaşandığı gerçeğinden hareketle, ardaalan noktasında Yeni Zelanda saldırısının Avrupa'da yükselen ırkçı ve ayrımcı saldırılardan bağımsız olarak servis edildiği gözlemlenmektedir.

5.4.2. Mikro Yapı

Sentaktik Çözümleme

El-Cezire haber ajansının haber metninde kullanmış olduğu cümleler, vurgular, seçmiş olduğu sözcükler birçok noktada Reuters ve CNN International ile paralellik göstermektedir. Özellikle terör, terörist ve terör eylemi lafzından kaçınan El-Cezire, Tarrant'ı silahlı adam ve eylemini de silahlı saldırı olarak değerlendirmektedir. Genellikle olaya tanıklık eden kişilerin yorumlarına başvuran El-Cezire aynı zamanda diğer ajanslarda olduğu gibi Başbakan Ardern'in sözlerine de yer vermiştir. Kullanılmış olan cümle yapılarının genellikle edilgen olduğu dikkat çekmektedir. El-Cezire'nin Başbakan Ardern'in ifadeleri dışında herhangi bir planlı saldırı ifadesini kullanmamış olması da dikkat çekmektedir. El-Cezire haber ajansının yapmış olduğu haberde dikkati çeken bir diğer husus ise, katliamı Yeni Zelanda'nın tarihsel bağlamı içerisine yerleştirmesidir. Yeni Zelanda tarihinde

rastlanılmayan olay, nadir eylem vb. nitelendirmelerin kullanıldığı haberde, vuku bulan saldırı, belirli bir tarihsellik içerisinde yorumlanarak, sıradanlaştırılmaktadır.

5.5. Sputnik Haber Ajansının 15 Mart 2019 Tarihli Yeni Zelanda’da Meydana Gelen Cami Saldırısına Yönelik Haberi

Başlık: “ Yeni Zelanda’da iki camide meydana gelen silahlı saldırıda en az 50 kişi yaşamını yitirdi.”

Spot: “Günün erken saatlerinde Yeni Zelanda’nın Christchurch kentindeki iki camide en az 50 kişinin hayatını kaybettiği, 48 kişinin de yaralandığı kitlesel saldırılar meydana geldi”

5.5.1. Makro Yapı

Tematik Yapı İncelemesi

Van Dijk’in sistematize ettiği eleştirel söylem analizinin ilk aşamalarından olan tematik yapı incelemesinde, Sputnik Haber Ajansı’nın 15 Mart 2019 tarihinde Yeni Zelanda’da meydana gelen saldırıya yönelik olaya ilişkin haberinde dikkat çeken birkaç unsur bulunmaktadır. Sputnik haber ajansı da olayı 50 kişinin yaşamını yitirdiği bir silahlı saldırı olarak vermiştir. Haber spotunda dikkat çeken unsur ise Cuma namazı vakti yerine, günün erken saatleri ifadesinin kullanılmış olmasıdır. Olay, Cuma namazının kılındığı esnada gerçekleşmiştir ancak Sputnik haber ajansı, Cuma namazı esnasında meydana geldi demek yerine “günün erken saatleri” şeklinde sunmaktadır. Ayrıca haber fotoğrafında 3 Yeni Zelanda polisi ve yatıştırılmaya çalışılan bir kişi bulunmaktadır. Tematik düzlemde incelendiğinde Sputnik Haber Ajansı’nın meydana gelen olayı, kitlesel bir eylem olarak gördüğü ve zamanlamanın da günün erken saatleri olarak nitelendirildiği dikkat çekmektedir. Günün erken saatleri ibaresi, olayı bağlamından kopartmak noktasında önemli bir vurgu olarak değerlendirilebilir.

Şematik Yapı İncelemesi

Haberin bağlamı, olay örgüsü ve sonuçları noktasında değerlendirildiğinde Sputnik Haber Ajansı’nın habere ilişkin olayın Cuma namazı saatinde meydana geldiğine ilişkin herhangi ifade kullanmamış olması, bağlam noktasında dikkat çekmektedir. Ardern ve Morrison’un ifadelerine başvurulmuş haberde, aşırı sağ ve terörist eylemler gibi ifadeler, tırnak içerisinde verilmiştir. Görüldüğü üzere Anadolu Ajansı dışında, haberi direkt olarak terör eylemi olarak gören ajans bulunmamaktadır. Haberin bağlamına ilişkin, herhangi bir veri bulunmamakla beraber, metinde yalnızca Tarrant’ın yayımlanmış olduğu 73 sayfalık manifestoya değinilmektedir. 50 kişinin öldüğünün doğrulandığının verildiği haberde, saldırının İslam karşıtlığı ve azınlık nefretine yönelik herhangi bir ibare yer almamaktadır.

5.5.2. Mikro Yapı

Sentaktik Çözümleme

Sputnik Haber Ajansı'nın 15 Mart 2019 tarihinde Yeni Zelanda'da meydana gelen saldırıya yönelik yapmış olduğu haberde, cümle yapılarının pasif ve kullanılan kelimelerin ise flu olduğu dikkat çekmektedir. Terör, terörist ya da terör saldırısı ifadelerinin yer almadığı haber metninde İslam ve azınlık düşmanlığına ilişkin herhangi bir nitelendirme bulunmamaktadır. Olayın meydana geliş saatinin ise Cuma namazı vakti yerine günün erken saatlerinde olarak nitelendirilmesi de bağlamın yeniden inşası noktasında dikkat çekmektedir. Mekansal olarak her ne kadar camilerin hedef alındığı belirtiliyor olsa da, Müslüman kimliği üzerinden herhangi bir nitelendirmenin bulunmaması da dikkat çekmektedir. Dolayısıyla Sputnik Haber Ajansı'nın yapmış olduğu haberde meydana gelen olay, basit ve sıradan bir şekilde sunularak, olayın diğer yönleri arka planda bırakılmaktadır. Diğer haber ajanslarında da görüldüğü üzere benzer ifadeler ve benzer yaklaşımla ele alınan saldırı, Sputnik Haber Ajansı'nın haberinde tüm yönleriyle ele alınmaktan öte, olabildiğince tek boyuta indirgenmiş bir şekilde servis edilmiştir.

SONUÇ

Toplumların ve bireylerin en önemli bilgi edinme kaynağı olarak kabul edilen medya, iktidar yapılarından ve ideolojiden bağımsız bir yapı değildir. Medya kuruluşları, tarihin her döneminde iktidarların etkileri altında faaliyet göstermişlerdir. Bu durum, günümüzde de geçerliliğini korumaktadır. Medya kuruluşlarının bir ürünü olan haber de, bu ikili ilişkinin bir sonucu olarak, iktidar ve ideolojinin vücut bulduğu ürünler olarak nitelendirilebilir. Bir metin olarak haber, Voloşinov'cu bir mantıkla söylenecek olursa, dilsel bir yapı olduğu için, ideolojiktir. Voloşinov'a göre, her gösterge, ideolojiktir. Bu noktadan hareketle, göstergeler bütünü olarak kabul edilen dil de, ideolojik bir araçtır. Bu ideolojik aracın işlevselliği sonucunda ortaya çıkan ürün olarak haberler de zorunlu olarak ideolojiktirler. Bu bağlamda, haber metinlerinin ideolojik bir yapı ekseninde şekillendiğinin belirtilmesi önem arz etmektedir.

Dilin kullanımı ve ideolojik olarak aktarımı noktasında ön plana çıkan söylem olgusu da bu noktada önem arz etmektedir. Söylem de tıpkı ideolojide olduğu gibi, iktidar olgusu ile yakın bir ilişki içerisindedir. İktidar varlığını söylemler ve ideolojiler üzerinden kurgulamaktadır. Haberin de bir söylem ve mücadele alanı olduğunu kabul edecek olursak, haber, söylem ve ideoloji arasındaki gizil ilişkiyi ön plana çıkartmak, medya yapılanmalarını anlamak ve anlamlandırmak noktasında önem arz etmektedir. Bu noktada Hollandalı akademisyen Teun van Dijk'in geliştirmiş olduğu "eleştirel söylem çözümlemesi" oldukça önem arz etmektedir. Dijk, haber metinlerinde gizli olan ideolojiyi çözümlmek için geliştirmiş olduğu yönteminde sistemsal bir şekilde haber metinlerini inceler ve bu haber metinlerine

enjekte edilen ideolojik yapıları açığa çıkartmaya çalışır. Yapılmış olan bu çalışmada da temelde ideoloji, medya ve iktidar arasındaki ilişki üzerinde durularak, 15 Mart 2019 tarihinde Yeni Zelanda’da meydana gelen saldırıya yönelik medyada yer alan haberler, eleştirel söylem çözümlemesine göre analiz edilmiştir. Çalışmada, Anadolu Ajansı, Reuters Haber Ajansı, Sputnik Haber Ajansı, El-Cezire Haber Ajansı ve CNN International olmak üzere 5 haber kuruluşunun 15 Mart tarihli haberleri incelenmiştir. Haberler, van Dijk’in kavramsallaştırdığı, “eleştirel söylem çözümlemesi” yöntemine göre analiz edilerek, haber metinlerinde örtük iktidar ilişkileri açığa çıkartılmıştır.

Beş farklı medya kuruluşunun aynı olayı, beş farklı şekilde sunmuş olması, haber, iktidar ve ideoloji arasındaki ilişkinin bir yansıması olarak kabul edilebilir. Anadolu Ajansı, meydana gelen saldırıyı, direkt olarak terör saldırı olarak nitelendirirken, Reuters Haber Ajansı, CNN International, Sputnik Haber Ajansı ve El-Cezire, olayı silahlı saldırı olarak değerlendirmiştir. Aynı şekilde Reuters, olayı Yeni Zelanda’nın barışçılığının ve hoşgörülü olma özelliğinin zedelendiği bir zeminde servis ederken, Sputnik Haber Ajansı, olayı olabildiğince İslam düşmanlığından soyutlayarak servis etmiştir. Görüldüğü üzere meydana gelen bir olay, farklı medya kuruluşları tarafından farklı şekillerde servis edilmektedir. Bu noktada belirleyici olan ise ideolojidir. Beş farklı medya kurumu, olayı 5 farklı şekilde ele alarak servis etmiştir. Bu durum da göstermektedir ki, bir medya ürünü olarak haberler, ideolojik yapıların etkisi altında şekillenmektedir.

Sonuç olarak yapılmış olan bu çalışmada, 5 farklı haber kuruluşunun, olayın farklı yönlerini ön plana çıkartarak, farklı şekillerde servis etmesi, haber, ideoloji ve iktidar arasındaki ilişkinin örtük yönünü gözler önüne sermektedir. Esasen bir olgu olarak haber, tümüyle ideolojiktir ve birtakım ideolojik göstergeler ekseninde şekillenmektedir. Yeni Zelanda’da meydana gelen terör saldırısında da bu durum belirginleşmektedir. İdeolojik bir ürün olarak haberlerin egemen ideolojiler ekseninde şekillenerek servis edildiği ve hakim bakış açısını yeniden ürettiğini belirtmek gerekmektedir. Çalışma kapsamında incelenen haber metinlerde bu durum açık bir şekilde gözlemlenmektedir. Örneklem içerisinde yer alan haber ajansları, terör saldırısını farklı noktalardan ele alarak, belirli ideolojik kamplar ekseninde çerçevelemiştir. Bu durum da haber metinlerinde gözlemlenmektedir. Reuters Haber Ajansı, Yeni Zelanda’nın güvenlik endişesini ön plana alarak olayı sunarken; Anadolu Ajansı, olayın “vahşet” boyutunu ön plana çıkartmaktadır. Bu noktadan hareketle Yeni Zelanda saldırısı özelinde haber, ideoloji ve iktidar arasında organik bir ilişki olduğunu belirtmek gerekmektedir.

KAYNAKÇA

ALTHUSSER, Louis (1994). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. (Çev. Yusuf Alp ve Mahmut Özışık). İstanbul: İletişim Yarınları.

- CURRAN, James (2014). “Medya ve Demokrasi: Yeniden Değer Biçme”, *Medya Kültür Siyaset* içinde. (Ed. Süleyman İrvan). Ankara: Pharmakon Yayınları. 135-193.
- ÇOBAN, Savaş (2014). “İktidarın Medyası”, *Medya ve İktidar* içinde. (Ed. Esra Arsan & Savaş Çoban) İstanbul: Evrensel Yayınları. 27-53.
- DEVİRAN, Yusuf (2010). *Haber-Söylem-İdeoloji*. İstanbul: Başlık Yayınları.
- DIJK, Teun. Van (2009). “News, Discourse and Ideology”, *The Handbook of Journalism Studies* içinde (Ed. Karin Wahl-Jorgensen & Thomas Hanitzsch). New York: Routledge Press. 191-204.
- DIJK, Teun. Van (2003). “Critical Discourse Analysis”, *Handbook of Discourse Analysis* içinde (Ed. Deborah Schiffrin, Deborah Tannen & Heidi Hamilton). Oxford: Blackwell Publishing. 352-371.
- EAGLETON, Terry (1996). *İdeoloji*. (Çev. M. Özcan). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- FAIRCLOUGH, Norman (2003). “Politik Söylem”, *Söylem ve İdeoloji* içinde (Ed. Barış Çoban & Zeynep Özarlan). İstanbul: Su Yayınevi. 173-185.
- FOUCAULT, Michel (1993). *Ders Özetleri*. (Çev. Selahattin Hilav). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- FOUCAULT, Michel (2014). *Özne ve iktidar*. (Çev. Işık Ergüden). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- GİRĞİN, Atilla (1988). *Haber Yazma Teknikleri*. Ankara: İnkılap Kitabevi.
- GÜNGÖR, Nazife (2013). *İletişim: Kuramlar ve Yaklaşımlar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- İNCEOĞLU, Giritli. Yasemin ve ÇOMAK, Nebahat. Akgün (2009). “Teun A. Van Dijk”, *Metin Çözümlemeleri* içinde. (Ed. İnceoğlu, Giritli. Yasemin & Çomak, Nebahat. Akgün). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. 19-83.
- KAYA, A. Raşit (2016). *İktidar Yumağı: Medya-Sermaye-Devlet*. Ankara: İmge Kitabevi.
- KEANE, John (2010). *Medya ve Demokrasi*. (Çev. Haluk Şahin). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- LACLAU, Ernesto (1985). *İdeoloji ve Politika*. (Çev. Hüseyin Sarıca). İstanbul: Belge Yayınları.
- LACLAU, Ernesto (2007). *Popülist Akıl Üzerine*. (Çev. Nur Betül Çelik). Ankara: Epos Yayınları.
- ÖZER, Ömer (2001). *Haber Söylem İdeoloji: Eleştirel Haber Çözümlemeleri*. Konya: Literatürk Yayınevi.

PURVIS, Trevor ve HUNT, Alan (1993). “Discourse, Ideology, Discourse, Ideology, Discourse, Ideology....”, *The British Journal of Sociology*. 44 (3), 473-499.

SANCAR, Serpil (1997). *İdeolojinin Serüveni*. Ankara: İmge Yayınları.

SAUSSURE, Ferdinand (1998). *Genel Dilbilim Dersleri*. (Çev. Berke Vardar). İstanbul: Multilingual Yayınları.

SCHUDSON, Michael (2009). “Haber Üretiminin Sosyolojisi”, *Matrisi Şimşek Olan Metinler* içinde (Ed. Nurdoğan Rigel & Şebnem Çağlar), (Çev. Bahar Muratoğlu). İstanbul: Anonim Yayıncılık. 21-37.

THOMPSON, John (2008). *Medya ve Modernite*. (Çev. Serdar Öztürk). İstanbul: Kırmızı Yayınları.

TOKGÖZ, Oya (1981). *Temel Gazetecilik*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

VOLOŞİNOV, Valentin. Nikolayeviç (2001). *Marksizm ve Dil Felsefesi*. (Çev. Mehmet Küçük). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

İnternet Kaynakları

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/yeni-zelandada-iki-camiye-terror-saldirisi-49-kisi-yasamini-yitirdi/1418614#> (Erişim Tarihi: 29.05.2019)

<https://www.reuters.com/article/us-newzealand-shootout-shock/mosque-shooting-erodes-new-zealand-reputation-for-safety-tolerance-idUSKCN1QW12N> (Erişim Tarihi: 30.05.2019)

<https://edition.cnn.com/2019/03/14/asia/christchurch-mosque-shooting-intl/index.html> (Erişim Tarihi: 30.05.2019).

<https://www.aljazeera.com/news/2019/03/shooter-situation-zealand-mosque-attack-190315015927391.html> (Erişim Tarihi: 30.05.2019).

<https://sputniknews.com/asia/201903151073255627-new-zealand-mosques-shooting/> (Erişim Tarihi: 31.05.2019).